

UDC 372.87:821
DOI: 10.34671/SCH.SVB.2020.0401.0007

КОМИКС И КИНОПЕДАГОГИЧЕСКИ СТРАТЕГИИ

© 2020

Колева Ралица Живкова, докторант, катедра педагогика

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

(4000, България, Пловдив, „Цар Асен“ № 24, e-mail: ralitsa_jivkova@abv.bg)

Анотация. Обект на настоящата публикация е литературното обучение, осъществено чрез визуализация с помощта на киното и комикса. Актуалността се определя от необходимостта за иконизиране и предаване на максимално концентрирана информация в наши дни. Иконичните знаци придобиват ключова роля в комуникативните процеси. Въпреки че вербалната знакова система е най-широко употребявана в човешката практика, в никакъв случай не можем да смятаме, че тя е абсолютно универсална и изключителна. Тъй като вербалните знаци са по-трудни за кодиране и декодиране поради високата степен на абстрактност, по-лесно е дадена информация да се възприеме чрез образи.

Ключови думи: комикс, кинопедагогика, образование, литературно произведение, обучение.

COMICS AND FILM PEDAGOGICAL STRATEGIES

© 2020

Koleva Ralitsa Jivkova, PhD, Department of Education

Plovdiv University „Paisii Hilendarski“

(4000, Bulgaria, Plovdiv, „Tsar Asen“ № 24, e-mail: ralitsa_jivkova@abv.bg)

Abstract. The subject of this publication is literary education through visualization with the help of cinema and comics. Relevance is determined by the need to iconize and transmit the most highly concentrated information these days. Iconic signs take on a key role in communication processes. Although the verbal sign system is the most widely used in human practice, we cannot consider it to be absolutely universal and exclusive. Because verbal cues are more difficult to encode and decode due to their high degree of abstractness, it is easier to receive information through images.

Keywords: comics, film pedagogy, education, literary work, training.

КОМИКС И КИНОПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ

© 2020

Колева Ралица Живкова, докторант, кафедра педагогика

Пловдивский университет им. „Паисия Хилендарского“

(4000, Болгария, Пловдив, „Цар Асен“ № 24, e-mail: ralitsa_jivkova@abv.bg)

Аннотация. Предметом данной публикации является литературное образование посредством визуализации с помощью кино и комиксов. Актуальность определяется необходимостью визуализации и передачи наиболее концентрированной информации. Визуализация имеет очень важное место в сфере коммуникативных процессов. Хотя вербальная информация является основной в процессе коммуникаций между людьми, при этом она не всегда является универсальной по своему характеру. Так как вербальная информация является достаточно сложной для ее кодирования и декодирования. Все это обусловлено высокой степенью абстрактности вербальной информации. Поэтому информация воспринимается легче воспринимается путем визуализации образов.

Ключови думи: комикс, кинопедагогика, образование, литературно произведение, обучение.

*„Изображенията представляват първото средство, с което човекът си е послужил, за да предаде своята мисъл“
Дейвид Уорк Грифит*

Съвременното общество предлага огромен поток от информация, осъществена и реализирана чрез многообразие на продукти, въздействия и възприятия. За да бъде съвременният човек подготвен и активен в своята комуникация, трябва да бъде и образован адекватно. Междувременно децата прекарват по-голямата част от свободното си време пред телевизионни екрани и по-често - компютри и мобилни устройства, което предизвиква много критики както от учители, така и от родители. Има само един изход от тази ситуация - необходимо е да се използва големите възможности, които притежават екранните изкуства в художественото развитие и естетическото възпитание на децата.

Наблюденията показват, че киното има голям потенциал за развитие на децата и широки образователни характеристики, следователно можем да говорим за неговата универсалност за общо и допълнително образование. Екранът на киното притежава огромна убедителна сила. Идеите и образите, възприемани с помощта на кино изкуството, подкрепени от ярки емоции, се асимилират дълбоко и се превръщат в основа за развитието на светогледа на детето. Изучаването на изкуството на екрана от деца е насочено преди всичко към развитие на техните умения да възприемат аудиовизуални произведения, да ги анализират и да развият способност за адекватно разбиране на екранен текст.

Кинопедагогиката е посока в съвременното обра-

зование, свързано с формите и методите за възпитание на човек чрез екранни изкуства. Филмовата педагогика е насочена към развитие на аудиовизуалната култура и умения за смислено гледане, както и творчески умения в създаването на филмови проекти.

Утвърждаването на кинодидактиката като алтернативен съвременен подход има своята предистория в университетското образование на българските студенти педагози. Още в края на 40-те и началото на 50-те години на XX век масово се създават учебни филми за средните и висшите училища. На практика се доказва, че киното има своя дидактическа и информационна функционалност. Предназначен за конкретен учебен процес, учебният филм позволява на деца и ученици да видят изображения, недостъпни за непосредствено възприятие. В първите си стъпки към българското кино педагозите работят за преодоляване на „наивния реализъм“, характерен за по-младите зрители, и успешната му замяна с реалистично възприятие; възпитаване в критично мислене към действителността, различна от художествената реалност; формиране на лична преценка и естетически критерии към произведения на киноизкуството [1].

Практиката показва, че съдържание на съобщение, което не е интересно, не се възприема от обучаемите, тъй като те не активизират своето внимание и психологическа дейност да разберат съобщението. Чрез кинодидактиката надеждно се осъществява принципът за нагледност в обучението и несъмнено се повишава ефективността на образователния процес в аспект разбиране. По-лесно се усвояват трудни, но съдържателни текстове, отколкото лесни, но не особено интересни.

При възприемането на филма се включва в действие

цял комплекс от психологически механизми – засилва се емоционалното въздействие, възприема се и се запомня смисловото съдържание и формата на звучене на отделните фрази и изрази.

Психологическите изследвания на А.А.Леонтиев, Ф.Даскалова, В. Ковшов и В. Пухов (Ковшов, Пухов, 2007), Е. Герганов, и др. установяват, че при възприемането на видеозаписи и филми в резултат на зададения ритъм на подаване на информацията у зрителя възниква особен пулсиращ ритъм на вниманието, който подпомага съответното на зададения ритъм възприемане. При това значително се повишава ефективността на усвояване на логичните смислови и езикови нива, а също и се увеличава продължителността на запазване на информацията в паметта. Това е свързано с ефекта на съучастие, с емоционалното възприемане, с нагледните и асоциативни компоненти [2].

Дуйсембекова и Исакова определят педагогическото общуване като сложен и многостранен процес на взаимодействие учител-ученик. За да бъде учебно-възпитателният процес ефективен, у ученика трябва да се предизвика положително отношение към него. Според авторите, педагогическото общуване предполага следните умения от страна на учителя: а) бърза и оперативна ориентация в променящите се условия на общуването; б) правилно планиране и осъществяване на речевото действие; в) намиране на адекватни комуникативни средства, съответстващи на особеностите на учениците; г) постоянна връзка в общуването. Тези умения не са даденост на учителя, той трябва да ги овладее в педагогическата дейност. Кинопедагогиката и кинодидактиката са израз на новите търсения в съвременното образование, свързано с методите и формите на възпитание на човека чрез екранните изкуства. В началото на новия век науката се сблъсква с интересна закономерност – въпреки широката основа на педагогическите платформи, налице е дефицит на медиаобразователни технологии, на дидактични инструменти за прилагането им.[3]

Според Маргарита Терзиева, филмът, демонстриран в учебни условия, изиграва конкретна информационно-просветителска роля в литературното обучение, запознавайки детето със съдържанието на произведението, проблематиката, персонажите. Тя смята, че в условията на 21 век филмите оказват влияние върху читателската култура, пробуждат интерес към тематиката на творбата и авторските послания. Учебното кино не само подпомага усвояването на знания по конкретен учебен предмет, а също така и развива компетентности извън първоначално планираните. Процесът на обучение е по-ефективен, когато се използват добре подбрани филми (анимационни и игрални в по-късен етап на обучение). Подборът се извършва в зависимост от автентичността, информационната наситеност и емоционалното въздействие върху обучаемите. Изборът на конкретен жанр е в пряка зависимост от възрастта и предпочитанията на детската аудитория, а учителят трябва да е наясно със спецификата на кинематографичните послания, които да дешифрира на своите възпитаници. Училищния педагог трябва да се стреми да използва пълноценно филмовото изкуство и синкретичната му връзка с литературното обучение в предучилищна и начална училищна възраст [1].

Подобна на киното е и ролята на комикса. Комиксът е най-близко по своята специфика до киното. Тяхната близост се обуславя преди всичко от общата им цел – създаване на действие. При киното това става чрез оптичен ефект, а при комикса с механична последователност. Много от кинематографичните похвати са заимствани от комикса – монтаж, рязане, кадриране, едър план. Общи са и възможностите им за ретроспекция и проспекция, различни визуални ъгли и перспективи. Голямо е и обратното влияние на киното върху комикса не само по отношение на техниката, но и като вдъхновител за много серии от комикси.

Общността на киното и комикса поражда тяхното съ-

четаване в мултипликационния филм, който е в много по – голяма степен комикс отколкото кино. Анимационният филм е създаден в резултатна продължителните опити на художници да раздвижат своите рисунки. В прехода от комикс към екран от автора се очаква да развие пластиката на статичното изображение и да приведе действията на героя в движение, да оживи развитието и метаморфозата на изображението, превръщайки го в богат и пълнокръвен кинематографичен образ.

Пенчо Кунчев е на мнение, че рамкираните илюстрации в комиксите са графични метафори на неписаното слово. Ние „четем“ комикси и „гледаме“ филмите. Изображението илюстрира по – скоро липсващия, отколкото написания текст, смята Кунчев. Тези два компонента взети заедно разказват историята. Във филма последователността е заложена в пространството между филмовите кадри. Известният канадски аниматор Норман МакЛарен подчертава, че това, което става между квадратите на филмовата лента, е по – важно от тава, което става в самите тях. Почти същото е и в комикса. Нарисуваното изображение не е толкова важно, колкото ритъмът, който се постига чрез това, което се елиминира между две комиксови картинки. Всяка рамкирана картинка от комикса подобно на кадрите от филмовата лента, трябва да създава връзка със следващата. Зрителят приема преминаването на един рисуван образ в друг като нещо естествено, без да прояви неразбиране и точно неговото въображение доизгражда окончателния вид на сцената. Благодарение на натрупаната от гледането на филми практика приетото изображение стига до мозъка във вид на цялостен кинетографичен образ. Може да се каже, че комиксът и киното се обединяват от фактора време, тъй като и комиксът, и киното показват действие, което е разположено и се развива във времето [4].

Разглеждайки спецификата на комиксовото изображение, преминало в екранна форма, прави впечатление, че киноизображението в повечето случаи копира точно изображението на комиксовите поредици. Поради наситеността от рисунки и текст художниците на комикси се стремят да получат най-точното, удачно и лаконично изображение. Работата им се усложнява от няколко едновременно задачи – да разкажат разбираемо и интересно една история, да постигнат максимум информационност и хармония във всеки един квадрат и едновременно с това да допринесат за цялостно уравновесена и естетическа композиция на целия лист или отрязък с квадрати от комиксовата поредица. За разлика от киното, комиксите представляват множество изображения, ограничени в рамките на една страница и зрителят има свободна възможност да реши каква част от наличните квадрати да види и възприеме. Преминавайки от комиксов в кино-вариант, изображението като цяло запазва основните си елементи. Все по – популярен става принципът филмът да не се отличава много от историята на рисуваните разказ, от вече съществуващото изображение на неговите герои [5].

Комиксът, като максимално синкретично изкуство, е адресиран предимно към по – млада читателска аудитория, чиито очаквания са получаване на разказ с максимално съгъстена фабула. Концентрирайки художествена условност, комиксът забавлява, подтиква към имитиране на герои и случки. Пълната симбиоза между пластика и вербален език трябва да изгради също единство между пространство и време, трябва да пренесе приказния сюжет в съвремието или обратно – да придаде на актуалните ракурси смисъл на митологична значимост. Това прави комикса труден за постигане, но бърз и лесен за възприемане. Адаптацията на литературни произведения в комиксова обвивка е една от обичайните практики при създаване на жанра. В този случай от „огромния“ разказ трябва да се направи „кратко“ внушение, но пълноценно като смисъл. Комиксът прави културен превод и затова е задължен „да хване“ символния капитал на използваното, обикновено класическо или много попу-

лярно произведение.

Комиксите са особен клон в изкуството, който намира своето място в образованието. Те могат да бъдат представени в който и да е литературен жанр и в който и да е стил на изобразителното изкуство. Съществуват адаптации даже и на класическата литература. Например, почти всички произведения на класика на английската литература Уилям Шекспир са адаптирани от британска компания под формата на манга, а българският художник Пенко Гелев рисува графични адаптации на класически романи, повести и пиеси, които стават известни по цял свят.

Образователните комикси са относително нова тяхна разновидност. Те се използват както в началното училище, така и в средното училище. Като разновидност на адаптирана литература, те са разпространени в Италия, САЩ, Великобритания, Южна Корея и Япония. Продължават да бъдат средство за обучение в САЩ не просто като литература, а като основен източник на учебна информация, която в много случаи заменя както учебниците по литература, така и други първоизточници.

В литературното обучение еднакво успешно могат да се впишат и киното, и комиксът, тъй като и двете изкуства предлагат визуализация на изучавано произведение. За тази цел педагозите могат да използват анимационни и комиксови адаптации на класически детски приказки като „Пепеляшка“, „Червената шапчица“, „Снежанка“ и т. н. Герои на много български комикси още в началото на XX век са Настрадаин Ходжа и Хитър Питър. Те са и герои на първият български филм, насочен към детско-юношеската аудитория, пуснат в кината през 1939 година. Тези адаптации носят послания в духа на националния фолклор с цел да формират личностни добродетели. Вплетените в диалозите български пословици и поговорки могат да бъдат лесно декодирани и да послужат за обучението чрез примери както тогава, така и сега.

Маргарита Терзиева формулира пресечните точки между киното и българското начално училище по следния начин:

- в обучението се залага на художествени кинообрази, на интересни и научнопопулярни филми;
- популярни анимационни герои стоят зад част от занимателните задачи в учебниците и учебните пособия;
- в домашни условия всички могат да гледат препоръчан от учителя игрален филм по национален телевизионен канал – особено екранизация на изучавана от училище книга – и после да го коментират;
- в следобеден режим, в условия на редуване на игра и самоподготовка, учениците самостоятелно провеждат „кастинг“ за най-добро изпълнение на реплики от филмови роли на кино-персонажи, които им допадат.

Според Терзиева детската аудитория най-лесно възприема игралните филми по комикси, в които героят е еднопластов и прогнозируем. Мотивите му за действие са спонтанни, а изборите – предрешени. Способността на героя да оцелява не подлежи на съмнение. Терзиева смята, че това е първата ниша за кинопедагозите, която досега не е рационално използвана. Следва въпросът що за личност е героят с мисия, лишен от страхове и колебания? Той не познава утрисания и съмнения, а е идеално смазана машина за битки, за всяване на респект [1].

Водейки се от изброените по-горе разбирания за връзката комикс – кино – литература, педагозите от различни страни, в това число и в България, обогатяват методиката с доказали ефективността си похвати: изработване на комикс по известно и вече филмирано литературно произведение, създаване на фоторомани, слайдове, обемна анимация, написване на минисценарии, рисуване мястото на действие, на героите, игрова имитация и др.

В търсенето на ефективни способи, чрез които се възпитава, без непременно да се поучава, Маргарита

Терзиева достига до следните обобщения:

- В педагогическите среди се утвърждава визията за откривателската и аналитична функция на киноизкуството- илюстрация.

- Кинообразованието в българското начално училище, макар и с не напълно разгърнат потенциал, трябва да съумее да привлече към художествената литература учениците там, където книгите са безсилни да го сторят.

- Кинопедагогиката изисква и налага критичен подход към образа на героя, отстраняване на лустрото, отхвърляне на шампите. Така филмовото изкуство, адресирано към децата, може да се превърне в мощен инструмент за естетическо въздействие върху подрастващите.

Към предложените от Терзиева кинообразователни дейности в рамките на литературното обучение в 5-12 клас може да участва и комиксът:

- уравновесяване на «литературноцентристките» и «киноцентристките» подходи, търсене на баланс между вербалното и визуалното;

- сравняване на литературно произведение с неговата екранизация, комикс версия и протичащите от това смисли;

- интерпретацията на литературно произведение в киноизкуството при зараждането му и в наши дни може да бъде представено на самостоятелно изследване, като се вземе предвид и ролята на комикса.

В практически план в част от използвани похвати в кинопедагогиката, може да се включи и работата с комикси – съставяне на комикс по заглавия от филми, съпоставка на филмов, литературен и комиков сюжет, презентирание на комикс и биография на неговия създател, реферат по самостоятелно избран проблем и др. [1]

Напр. На учениците може да се възложи задача да обяснят каква е връзката между комикса и българското анимационно кино, и защо то може да бъде успешно прилагано при разглеждане на известен писател в качеството му на сценарист на анимационни филми. Чрез изследователската си работа учениците следва сами да осъзнаят, че:

- националното анимационно кино има успешни традиции и международно признание, което най-вероятно се дължи на обстоятелството, че кратките повествователни форми са по-разгърнати в творчеството на българските писатели и имат по-богата история;

- считаните за «детски» филми всъщност имат много по-широк адресат. Подрастващите се наслаждават на забавна фабула, а възрастните – на богатия на социални идеи подтекст. Тази многопластовост, която е характерна и за комикса, гарантира тяхната злободневност и актуалност.

Тясно свързан с анимацията, комиксът също е част от тази медиакultura. Той изгражда ново виждане – нов тип образно мислене, интегриращо речеви и визуални форми.

СПИСЪК НА ЛИТЕРАТУРАТА:

1. Терзиева М. Кинообразование и литературно обучение, Бургас 2018, Либра Скорп
2. Жерева М. Използване на филми в обучението по български език на чужденци // Образователни кинохоризонти, Бургас 2018, Либра Скорп, с. 96-103
3. Кючуков Х. Обучението по майчин ромски език чрез видеофилми // Образователни кинохоризонти, Бургас 2018, Либра Скорп, с. 110-118
4. Кунчев П. Комикс и кино // Проблеми на изкуството: тримесечно списание за естетика, теория и критика на изкуството, 2015, бр1, с. 37-42
5. Нейкова Р. Трансформации на време-пространството при прехода от комикс към екран // Проблеми на изкуството: тримесечно списание за естетика, теория и критика на изкуството, 2015, бр1, с. 33-36
6. Нейкова Р. Специфика на комиксовото изображение // Изкуствоведски четения, 2008, с. 207-213
7. Кафтанджиев Х. Комиксът на границата между иконичността и вербалността // Изкуство – 4, 1990, с. 26-33
8. Кашинова Е. Използване учебно филма в обучени българскому языку как иностранному // Образователни кинохоризонти, Бургас 2018, Либра Скорп, с. 104-109
9. Калинина К. В. Използване комиксов в образовател-

ных технологиях как важного инструмента для передачи знаний // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2013. – Т. 3. – С. 2256–2260. – URL: <http://e-koncept.ru/2013/53454.htm>.

10. https://www.researchgate.net/publication/329972617_KOMIKSY_KAK_FORMA_VIZUALNOJ_MEDIAKOMMUNIKACII